

УДК 368.025.6(477)

Сорочинська Н. А.,
магістр економічного факультету Хмельницького національного університету

СТРАХОВИЙ РИНОК В УМОВАХ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті розглянуто умови та чинники, що спричинили руйнівні процеси на страховому ринку не тільки зовнішніми чинниками, а й неефективними послідовними діями окремих органів державної влади.

Ключові слова: *страховий ринок, фінансова криза, страхові послуги, попит, антикризові заходи, іпотечна криза, страхові резерви, депозит.*

The article observes the conditions and factors that caused the destructive processes in the insurance market not only by exterior factors, but also by inefficient successive actions of separate bodies of state power.

Key words: *insurance market, financial crisis, insurance services, demand, anti-crisis instruments, mortgage crisis, insurance reserves, deposits.*

Постановка проблеми. Сьогодні світова економіка потерпає від глобальної грошово-кредитної кризи. Страховий ринок один із перших відчув негативні наслідки. Страхові продукти не користуються попитом, багато страхових компаній зазнають збитків та банкрутують. Ця ситуація зумовлює необхідність прийняття певних рішень та антикризових заходів, щоб уникнути відчутних втрат.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню цієї теми присвятили свої праці вітчизняні й зарубіжні вчені та фахівці, зокрема: Л. О. Примостка, М. А. Гольцберг, Л. М. Хасанбек, О. Ф. Філонюк, В. І. Нечипоренко, С. Г. Журавин, Завада О. Разом з тим, це питання потребує подальших наукових розробок, що і зумовлює актуальність обраної теми.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є оцінка ситуації, проблем на страховому ринку за умов фінансової кризи та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Останнє десятиріччя життя

світового господарства розпочалося азійською фінансовою кризою, яка так чи інакше зачепила всіх, але найбільше – країни азійського регіону, країни СНД. Потім, після тривалого економічного підйому та зростання обсягів та цін на світових ринках товарів, робіт та послуг, влітку 2007 року розпочалася іпотечна криза у США, яка згодом переросла у світову фінансову та економічну кризу. Західні вчені економісти, прибічники циклічного розвитку світового господарства прогнозують повторення сучасної фінансової кризи через десять років у 2018 році. Отже, щоб знизити негативні наслідки впливу фінансової кризи, спрогнозувати, передбачити її повторення, з тим щоб бути максимально готовим до неї в майбутньому, потрібен комплексний аналіз об’єктивних причин та суб’єктивних передумов, що передують їй. Видатні вітчизняні та західні вчені, досліджуючи глобальні процеси світового господарства та, зокрема, страхового ринку, наголошують на новій інституціональній парадигмі у поведінці та мотивації різних суб’єктів [1, с. 186]. Саме поведінка та мотивація окремих суб’єктів, серед яких найбільш впливові держави, транснаціональні корпорації, у прагненні до швидкого збагачення всіляко сприяли зростанню цін на світових ринках, створюючи для цього відповідні економічні умови. На світовому та вітчизняному фінансових ринках інституціональних та індивідуальних інвесторів охопили спекулятивні настрої [6, с. 262]. Ейфорія від швидкого зростання капіталів затьмарила необхідність застосування вираженої стратегії з управління ризиками, наприклад, з використанням хеджування. Подібна поведінка та мотивація суб’єктів фінансового ринку і призвела до світової фінансової кризи.

Іпотечна криза в США сталася внаслідок нехтування ризиками ліквідності, тобто боржників відповідати за своїми зобов’язаннями. Крім того, під іпотеку банками випускалися фондові інструменти, тобто цінні папери – облігації, закладні, іпотечні сертифікати, які не мали під собою необхідного забезпечення. Сталася череда банкрутств банків, будівельних компаній, компаній з виробництва будівельних матеріалів і все це на тлі інфляції, та зростання цін на сировину та харчові продукти призвели до спонукання фондової та товарної кризи. Котирування усіх фондових і товарних індексів світових бірж швидко падали. Найбільші світові компанії звернулися за допомогою до урядів своїх держав з проханням для підтримки своєї ліквідності надати фінансову допомогу під заставу акцій. Наприклад, потужна американська страхова компанія “AIG” отримала 87 млрд. дол. США в обмін на 87% свої акцій. Західні страхові та перестра-

хувальні компанії виявились не готові до роботи в умовах знецінення активів завдяки падінню фондового та товарного ринку, падіння попиту на страхові та перестраховальні послуги. Крім цього, показник комбінованої збитковості свідчив про те, що конкуренція серед західних страховиків диктувала правила представникам страхового бізнесу, за якими дозволялось мати збитки від страхової та перестраховальної діяльності більше 100%, при цьому, мати позитивний фінансовий результат за рахунок доходів від інвестиційних вкладень, які коливалися у консервативних страхових компаній у межах від 10 до 25% річних.

Україна після вступу 16 травня 2008 року у світову організацію торгівлі, виявлялось, мала чудові перспективи для подальшого розвитку та інтеграції до світового господарства. Курс гривні до долара в цей час не тільки залишався стабільним, але й трошки зміцнів. Але вже у жовтні 2008 року політична криза, наслідками якої скористалися валютні спекулянти, які перестали продавати готівковий долар, курс на який стрімко зріс до 6-7 грн за долар. Обтяжливими для цієї ситуації обставинами виявились брак валютних коштів через зниження валютних надходжень експортерів завдяки зниженню світового попиту на український експорт і дефіцит за зовнішніми державними та не державними зобов'язаннями низки вітчизняних підприємств та банків.

Як наслідок, вкладники, перш за все, фізичні особи, що тримали депозити у гривні відчували себе обманутими, та почали масово достроково забирати строкові вклади. За два тижні було достроково знято коштів з депозитних рахунків на суму 17 млрд грн.

НБУ для запобігання зниження курсу гривні вдається до валютних інтервенцій та вводить мораторій на видачу нових кредитів, через що страхові компанії, які збирали більшість премій через банківський канал продажу, стрімко втрачають обсяг зборів страхових платежів. І це суттєво вплинуло на ситуацію на страховому ринку в цілому, який почав скорочуватись.

Стабільне становище залишилось тільки у страхових компаній, які заздалегідь ввели у себе стратегічне управління з гнучкими підходами та стратегію діяльності за різними сценаріями, у тому числі і в умовах фінансової кризи [2, с. 15].

Впродовж останніх років, починаючи з 2004 року, класичний страховий ринок демонстрував стабільні темпи зростання. Так, щорічно розміри страхових премій класичного страхового ринку збільшувались в середньому на 40%. У 2008 році розмір страхових платежів вже був у 4 рази вищий ніж в 2005 році. Частка класичного ринку страхування поступово зростала, і в 2008 році вже становила 55% [4, с. 8].

Ситуація ускладнюється тим, що сьогодні на страховий ринок України негативно впливає не тільки банківська криза фондового, валютного ринків та ринку нерухомості.

Унаслідок цих криз та хронічних проблем, якщо й далі продовжуватиметься споглядання їх ходу та не буде вжито системних кроків, очікується: зменшення суми страхових премій у 2009 році порівняно з 2008 роком на 30 відсотків; різке, фактично в два рази, скорочення обсягів активів страховиків; зниження показників ліквідності та платоспроможності нижче рівня регуляторних вимог; руйнівний демпінг на страховому ринку унаслідок посилення загрози банкрутства; хвиляء шахрайств, пов'язаних з неможливістю погашення кредитів; можливе банкрутство компаній перестраховиків; банкрутство 50% страхових компаній класичного ринку [2, с.10].

Основні симптоми світової фінансової кризи щодо вітчизняного ринку страхових послуг проявились у інвестиційному сегменті, коли страховики і перестраховики, як інституціональні інвестори втратили можливість надійно вкласти страхові резерви.

Протягом останніх років кількість компаній з іноземними інвестиціями невинно зростала. Так, на початок листопада 2008 року на страховому ринку діяли 93 страхові компанії з іноземним капіталом, що у 2 рази більше ніж на кінець 2005 року, а частка іноземного капіталу в українському страхуванні становила 27 відсотків, що підтверджувало довіру і сподівання іноземних інвесторів на перспективи розвитку ринку. У другій половині 2008 року більшість іноземних інвесторів відтермінували вихід на український страховий ринок, запланований на друге півріччя 2008 року, навіть тоді, коли вже були здійснені організаційно-правові заходи та понесені значні витрати на підготовку виходу [4, с. 9].

Другим симптомом виявилась банківська криза, більшість банків використовувались страховиками, як окремий потужний канал надання страхових послуг. З обмеженнями на видачу нових кредитів, заставне майно, яке зазвичай страхувалось страховиком, як привабливий і вигідний об'єкт страхування було втрачено.

Безумовно, фінансова криза завдала серйозного удару класичному страховому ринку. Вже впродовж 2009 року щомісячний приріст страхових платежів неухильно зменшувався, а в січні 2009 року скорочення обсягу ринку сягнуло загрозливих розмірів. За оперативними даними, при невинному зростанні розмірів страхових відшкодувань скорочення становить 30%.

Рівень збитковості багатьох страховиків, особливо тих, що мали значну частку банківського страхування у своєму портфелі, вже перетнув критичну межу 100%. Адже найбільші темпи падіння мають місце щодо банківського страхування [4, с. 15].

Згодом, тісно пов'язаний з ринком страхування, перестраховальний ринок також зазнав стрімкого падіння.

У вітчизняного страхового ринку були внутрішні причини, ризики, які реалізувались, низкою протиріч, які не вирішилися, а призвели до фінансової кризи. По-перше, це протиріччя між високими темпами зростання страхових премій і відносно низькою капіталізацією страховиків. По-друге, протиріччя між високими темпами зростання страхової премії та низькою рентабельністю страхових операцій, яка є наслідком неправильної методології при оцінці фінансових результатів діяльності страхових організацій. По-третє, протиріччя між високими темпами розвитку і не розвинутою системою продажів страхових послуг. По-четверте, протиріччя між високими темпами розвитку страхових організацій і відсутністю ефективних форм управління, яке більшою мірою породжено дефіцитом кваліфікованих фахівців, та відсутність пріоритетного інтересу з боку акціонерів страхової компанії до її результатів [3, с. 176].

Суб'єктивна причина настання фінансової кризи ховається в неможливості чи в небажанні певних юридичних та фізичних осіб повертати борги. Якщо ця ідеологія прийшла у голови значної кількості керівників, через деякий час вона виявилась найлегшим засобом вирішення поточних фінансових проблем та згодом стала домінуючою. Інша ідея, яка також, завдяки простоті та зрозумілості, – для того щоб запобігти знеціненню своїх активів, треба їх щонайшвидше продати, – стала домінуючою серед вкладників банків, інвесторів. Серед об'єктивних причин, що призвели до фінансової кризи слід виділити, що винні не люди, які сприяли її появі, а система, яка це дозволяла зробити [7, с. 236]. Окремо варто зауважити, що державне правове регулювання як економічних, так і страхових відносин виявилось недосконалим.

Висновки. Потрібно зазначити, що сучасні тенденції ринків страхування та перестраховування в умовах світової і національної фінансової кризи відображають інституціональну парадигму сучасної економіки. Це означає, що поряд з економічними чинниками впливу на страховий ринок діє низка не економічних, зокрема політичні, етичні, етнічні, соціальні чинники, які визначають поведінку та мотивацію основних суб'єктів страхового ринку – страхувальників, страховиків, перестраховиків, їх

засновників та державний уповноважений орган з регулювання страхової діяльності.

На нашу думку, потребують негайного вирішення питання:

- розширення сфери обов'язкового страхування, перш за все, страхування майна громадян;
- забезпечення Міністерством внутрішніх справ України дієвого постійного контролю за наявністю полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників;
- забезпечення дієвого механізму безперешкодного повернення депозитних коштів страховикам, як таких, що є коштами страхових резервів і спрямовуються на виплати страхових відшкодувань;
- забезпечення наявного страхового покриття майна, що перебуває у заставі в комерційного банку, на весь період дії кредитного договору;
- встановлення прозорих і рівноправних умов співпраці банків та страховиків.

Література

1. Базилевич В.Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. – Збірник наукових праць. – Економіка – Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – Київ, 2006. – С. 186.
2. Гольцберг М. А., Хасанбек Л. М. "Мировой финансовый кризис и его влияние на отечественную экономику" // Журнал "Чистая прибыль". – № 37. – Октябрь, 2008. – С. 10-28.
3. Журавин С. Г. Страховые компании в условиях глобализации. – Издательство: Анкил, Москва, – 2005. – С. 176.
4. Завада О. Страховий ринок України потребує дієвих антикризових заходів – Insurance TOP # 4 (24) 2003, – С. 7-13.
5. Нечипоренко В. І. Стратегічне управління страховою компанією. – Автореферат на здобуття ступеню к.е.н. Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана. – Київ, 2008. – 21 с.
6. Примостка Л. О. Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти. – Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – С. 262.
7. Фидельман Г. Альтернативный менеджмент. На пути к глобальной эффективности. – М.: Анкил, 2007. – С. 236.
8. Філонюк О. Ф. Залучення іноземних інвестицій на страховий ринок України. – Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Карабіна – 2007. – № 779. – Ч. 96-100.
9. www.dfr.org.ua. Звіти про основні показники розвитку страхового ринку України за 2003-2007 рр.
10. www.sigma.com. Report of world insurance market Sigma 2003-2007.